

IJTIMOIIY-GUMANITAR SOHADA ILMIY-INNOVATSION TADQIQOTLAR

ILMIY METODIK JURNALI

ISSN 3060-5059

VOL.3 № 4

2026

BADIIY ASARLARDA VAQTNI BILDIRUVCHI SO'ZLARNING BADIYLIK YARATISHDAGI O'RNI

Nomozova Nargiza Turayevna
Samarqand davlat chet tillari instituti, o'qituvchi

Annotatsiya

Badiiy asar o'qiyotgan har qanday kishi voqealarni nafaqat mazmun jihatidan, balki vaqt jihatidan ham anglaydi. Vaqtni ko'rsatuvchi so'zlar - "hozir", "kecha", "endi", "o'sha payt" - asarda faqat kalendar vaqtini bildirish bilan cheklanib qolmaydi, balki voqealarni dramatiklashtirish, qahramonning ichki dunyosini ochish, matnning umumiy sur'atini belgilashda muhim rol o'ynaydi. Mazkur maqolada aynan shunday so'zlar - tilshunoslikda ular "zamoniy deysis" terminologiyasi bilan ataladi - badiiy asarlarda qanday ko'p qirrali funksiyalarni bajarishi masalasi ko'rib chiqilgan. Tahlil uchun ingliz va o'zbek adabiyotining taniqli asarlari, xususan, Shekspirning "Hamlet"i, Dikensning "Buyuk umidlar"i, Qodiriyning "O'tkan kunlar"i kabi klassik asarlardan olingan matn parchalari tanlab olindi. Tadqiqot jarayonida vaqt so'zlarining nafaqat voqeani vaqt chizig'ida joylashtirib qo'yish, balki o'quvchining his-tuyg'usiga bevosita ta'sir qilish vositasi sifatida xizmat qilishi aniqlandi. Olingan natijalar shuni ko'rsatdiki, vaqt so'zlari matnning ko'rinadigan yuzaki qismi emas, balki uning ichki strukturasi mustahkamlovchi, voqealar oqimini tartibga soluvchi va emotsional ta'sirni kuchaytiradigan muhim vositalardan biridir.

Kalit so'zlar: zamoniy deysis, vaqt ko'rsatkichlari, badiiy matn stilistikasi, hikoya tuzilishi, narrativ strukturasi, matn koherensiyasi, o'quvchi idroki, pragmalingsvistika.

РОЛЬ СЛОВ, ОБОЗНАЧАЮЩИХ ВРЕМЯ, В СОЗДАНИИ ХУДОЖЕСТВЕННОСТИ В ЛИТЕРАТУРНЫХ ПРОИЗВЕДЕНИЯХ

Номозова Наргиза Тураевна
Самаркандский государственный институт иностранных языков, преподаватель

Аннотация

В статье анализируется стилистическое и прагматическое значение слов, обозначающих время, в художественных произведениях. Рассматриваются средства временного дейксиса («сейчас», «вчера», «теперь», «в то время») как важный элемент не только для обозначения временной последовательности событий, но и для усиления драматического эффекта, раскрытия внутреннего мира героя и формирования ритма текста. В качестве материала используются произведения классической английской и узбекской литературы, такие как «Гамлет» Шекспира, «Большие надежды» Диккенса и «Минувшие дни» Кадыри. Результаты исследования показывают, что временные маркеры играют ключевую роль в формировании внутренней структуры текста и его эмоционального воздействия.

Ключевые слова: временной дейксис, временные маркеры, стилистика художественного текста, нарративная структура, когерентность текста, восприятие читателя, прагмалингвистика.

THE ROLE OF TIME-INDICATING WORDS IN CREATING ARTISTIC EXPRESSION IN LITERARY WORKS

Nomozova Nargiza Turayeva
Samarkand State Institute of Foreign Languages, Lecturer

Abstract

This article analyzes the stylistic and pragmatic role of time-indicating words in literary texts. It examines temporal deixis markers (“now,” “yesterday,” “then,” “at that time”) as key elements not only for situating events in time but also for enhancing dramatic effect, revealing the inner world of characters, and shaping the rhythm of the narrative. The study draws on examples from classic English and Uzbek literature, including Shakespeare’s “Hamlet,” Dickens’s “Great Expectations,” and Qodiriy’s “Bygone Days.” The findings demonstrate that temporal markers play a crucial role in structuring the text and intensifying its emotional impact.

Keywords: temporal deixis, time markers, literary stylistics, narrative structure, text coherence, reader perception, pragmalinguistics.

Badiiy asar o‘qib o‘tirganingizda voqealarning ketma-ketligini qanday idrok qilasiz? Bu savol bir qarashda oddiy ko‘rinishi mumkin, ammo uning javobi ancha murakkab ekanligi ayon bo‘ladi. Aslida biz voqealarni faqat ularning mazmuni orqali emas, balki vaqt orqali ham, aniqrog‘i, vaqtning til vositalari orqali ifodalanishi tufayli anglash imkoniyatiga ega bo‘lamiz. “Kecha”, “bir kun”, “o‘sha payt”, “hozir” kabi so‘zlar bir qarashda oddiy leksik birliklar sifatida namoyon bo‘lsa-da, ular badiiy asarning butun dinamikasini, uning ichki ritmini yaratishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Masalan, ikki gapni taqqoslash o‘rinli bo‘lardi: “U keldi” va “Endi u keldi”. Birinchi gap oddiy xabar sifatida idrok etilsa, ikkinchisida “endi” so‘zining qo‘shilishi bilan butun semantik va emotsional maydon o‘zgaradi. Bu gapda kutish, umid yoki umidsizlik, burilish nuqtasi seziladi. Faqat bitta so‘z qo‘shilgan, biroq matnning butun kayfiyati boshqa yo‘nalishga burilgan. Zamonaviy tilshunoslikda bunday so‘zlar deysis hodisasining bir turi sifatida o‘rganiladi. Deysis atamasi yunon tilidan olingan bo‘lib, “ko‘rsatish” ma‘nosini bildiradi va nutq vaqtiga, joyiga yoki ishtirokchilariga bevosita bog‘liq bo‘lgan til birliklarini qamrab oladi. “Hozir” deganda aynan gapirish vaqti, “bu yerda” deganda esa gapiruvchi turgan joy nazarda tutiladi. Deyktik so‘zlar kontekstsiz holda to‘liq ma‘noga ega bo‘lmaydi, chunki ular doimo biror nuqtaga, odatda nutq aktiga nisbatan aniqlanadi.

Badiiy adabiyotda esa bu hodisa yanada murakkab va ko‘p qatlamli bo‘lib qoladi. Chunki badiiy asarda “hozir” deganda bu kim uchun “hozir” degan savol tug‘iladi: qahramon uchunmi, o‘quvchi uchunmi yoki muallif uchunmi? Va aynan shu yerdan temporal deysisning badiiy matndagi xususiyatlari boshlanadi. Mazkur maqolada biz aynan vaqtni bildiruvchi so‘zlar — zamoniy yoki temporal deysis ustida to‘xtalib, ularning badiiy matnda qanday ko‘p funksiyali vazifa bajarishini ko‘rib chiqamiz. Bu so‘zlar faqat voqeani vaqt chizig‘iga joylashtirish uchunmi zarur, yoki ular bundan tashqari boshqa muhim badiiy vazifalarni ham bajaradimi?

Tadqiqotning asosiy maqsadi — vaqtni bildiruvchi deyktik birliklarning badiiy asarlarda qanday ishlashini, ularning stilistik va diskursiv funksiyalarini konkret matn parchalari orqali ochib berish, shuningdek, bu birliklarning matnning badiiy ta‘sirini kuchaytirishdagi rolini aniqlashdan iborat.

Maqolaning dolzarbligi quyidagi jihatlar bilan asoslanadi: vaqt so‘zlari haqida tilshunoslikda ko‘plab tadqiqotlar mavjud bo‘lsa-da, ularning aniq badiiy funksiyalari, ayniqsa, stilistik va diskursiv jihatdan kam o‘rganilgan. Ko‘pchilik ishlar asosan grammatik yoki semantik tahlil bilan cheklanadi, ammo bu birliklarning badiiy matnning emotsional ta‘sirini yaratishdagi o‘rni yetarli darajada yoritilmagan. Shu bois mazkur tadqiqot temporal deysisning ko‘p qatlamli vazifalarini ochib berishga qaratilgan.

Nazariy jihatdan zamoniy deysis nutq momentiga nisbatan vaqtni ko‘rsatuvchi til birliklari majmuini tashkil qiladi. Klassik pragmatik yondashuvda, masalan, “hozir” so‘zi gapiruvchi nutq vaqtini, “kecha” esa nutq vaqtidan bir kun oldingi lahzani bildiradi. Biroq badiiy matnda bu birliklar bundan ancha murakkab tarzda ishlaydi va oddiy vaqt ko‘rsatkichidan tashqari ko‘plab boshqa funksiyalarni bajaradi. Badiiy matnda nutq momenti ko‘pincha muallif nutqi emas,

balki qahramon yoki hikoyachi nutqi sifatida namoyon bo‘ladi. Natijada vaqt nisbati murakkablashadi va ko‘p qatlamli bo‘lib qoladi. Muallif vaqti, hikoyachi vaqti, qahramon vaqti va o‘quvchi vaqti o‘zaro ta‘sir qilib, temporal deyksisning semantik maydonini kengaytiradi.

Misol uchun quyidagi gapni tahlil qilish mumkin: “Hozir men o‘sha kuni eslayapman. O‘sha kuni hamma narsa boshqacha edi”. Bu gapda ikki vaqt qatlami bir-biriga bog‘langan: “hozir” — hozirgi moment, ya‘ni eslash vaqti; “o‘sha kuni” — o‘tgan vaqt, ya‘ni eslanayotgan voqea vaqti. Demak, zamoniyl deyksis matnda vaqt o‘qlarini yaratadi va o‘quvchini turli vaqt qatlamlari orasida erkin harakatlantiradi. Bundan tashqari, ba‘zi temporal birliklar aniq kalendar vaqtini ko‘rsatmaydi, balki muayyan kayfiyat, muhit, hissiy fon yaratishga xizmat qiladi. Masalan, “Bir kuni u keldi. Lekin bu oddiy kun emas edi” gapida “bir kuni” aniq vaqt ko‘rsatkichi emas, balki noaniq, sirli, kutilmagan voqeani bildiruvchi semantik zamin yaratadi.

Zamoniyl deyksisning stilistik funksiyalari badiiy matnda temporal birliklar ko‘pincha asarning eng muhim burilish nuqtalarida, dramatik lahzalarda paydo bo‘ladi va ularning emotsional ta‘sirini sezilarli darajada kuchaytiradi.

Ingliz adabiyotidan olingan misol sifatida V. Shekspirning “Hamlet” tragediyasidagi quyidagi sahna diqqatga sazovordir. Hamlet amakisini o‘ldirish imkoniyatiga ega bo‘lgan paytda, amakisi ibodat qilib o‘tirganida, Hamlet qilich sudrab kelib to‘xtaydi va o‘ziga-o‘zi gapiradi:

“Now might I do it pat, now he is praying...”

Bu satrda “now” so‘zi ikki marta takrorlanadi. Bu takrorning stilistik vazifasi juda kuchlidir: u Hamletning ichki kurashining eng yuqori nuqtasini, psixologik keskinlikning eng to‘liq ko‘rinishini ifodalaydi. “Hozir” — ya hozir, ya hech qachon. Vaqt qisqa, qaror og‘ir, ikkilanish esa o‘tkir. Agar “now” so‘zi bo‘lmasa yoki bir marta ishlatilsa, gap oddiy fikr ifodalash darajasida qolar edi, biroq takror bu fikrni dramatik keskinlikka olib chiqadi va ta‘sir kuchini sezilarli darajada oshiradi.

O‘zbek adabiyotida ham xuddi shunday stilistik vazifani bajaruvchi misollarni uchratish mumkin. Abdulla Qodiriyning “O‘tkan kunlar” romanida Otabekning hayotida dahshatli burilish yuz beradigan, u hamma narsani yo‘qotgan paytda muallif quyidagicha yozadi:

“Endi uning ko‘ziga hech narsa ko‘rinmas edi. Endi u faqat o‘lim haqida o‘ylardi”.

Bu gaplarda “endi” so‘zining takrori faqat vaqt ko‘rsatkichi emas, balki psixologik yiqilishning, umidsizlikning, hayotdan uzilish hissining so‘z shakliga aylanganidir. “Endi” deganda biz Otabekning ichki dunyosidagi qora bo‘shliqni, o‘tmishdan ajralib qolganligini, kelajakka ishonmay qolganligini sezamiz. Bu so‘z orqali muallif qahramonning ruhiy inqirozini bevosita o‘quvchiga yetkazadi. Ba‘zan vaqt so‘zlari aniq vaqtini ko‘rsatish funksiyasini emas, balki muayyan muhit, psixologik fon, hissiy kayfiyat yaratish vazifasini bajaradi. Bu xususiyat ayniqsa nostalgik yoki retrospektiv matn qismlarida yaqqol namoyon bo‘ladi. Masalan, quyidagi gap tahlilga loyiqdir: “O‘sha yillarda hamma narsa boshqacha edi. Osmon yanada ochiq, shamol yanada toza edi”. Bu gapda “o‘sha yillarda” aniq yil yoki davr ko‘rsatkichi emas, balki qaytib bo‘lmaydigan vaqt, o‘tib ketgan yoshlik, nostalgiya yaratuvchi semantik maydondir. Bu temporal birlik orqali muallif o‘quvchini o‘tmishga, yoshlik yillariga, orzularga olib boradi.

Ingliz adabiyotidan olingan misol sifatida Charles Dickensning “David Copperfield” romani boshlanishini keltirish mumkin:

“Whether I shall turn out to be the hero of my own life, or whether that station will be held by anybody else, these pages must show. To begin my life with the beginning of my life, I record that I was born...”

Bu satrlarda vaqt ko‘rsatkichlari (*beginning of my life*) faqat tarixiy yoki kalendar vaqt emas, balki hayotning boshlang‘ich nuqtasida turgan qahramonning o‘z taqdirini qayta ko‘rib chiqish hissi, kelajakka qarashning noaniq, ammo kutilgan kayfiyatidir.

Badiiy matnda mualliflar temporal birliklar orqali matnning umumiy sur‘ati va ritmini boshqarish imkoniyatiga ega bo‘ladilar. Ba‘zi so‘zlar voqealarni tezlashtiradi, keskin qiladi, boshqalari esa sekinlashtiradi, cho‘zadi, o‘quvchining vaqt idrokini boshqaradi.

Tezlashtiruvchi temporal birliklar quyidagi misollarda yaqqol ko‘rinadi: “Birdan eshik ochildi. Bir soniyada hamma narsa o‘zgardi”. Bu gapda “birdan” va “bir soniyada” so‘zlari voqeani keskin, to‘satdan, tez rivojlanuvchi qilib ko‘rsatadi va o‘quvchi ham shu tezlikni, bu to‘satdan o‘zgarishni his qiladi. Aksincha, sekinlashtiruvchi temporal birliklar vaqtning cho‘zadi: “Uzoq vaqt u o‘sha joyda turdi. Soatlar o‘tdi, lekin u qimirlamadi”. Bu gaplarda “uzoq vaqt” va “soatlar o‘tdi” ifodalari vaqtning cho‘zilishini, harakatsizlik holatining davom etishini, kutishning og‘irligini yaratadi. O‘quvchi ham bu cho‘zilishni, bu harakatsizlikni idrok qiladi.

Bu texnika badiiy matnda juda muhim ahamiyatga ega, chunki muallif o‘quvchining vaqtning his qilishini, voqealarni qabul qilish sur‘atini bevosita boshqaradi va bu orqali emotsional ta‘sirni kuchaytirib, asarning badiiy qiymatini oshiradi.

Muallif uslubi va temporal birliklar

Vaqt so‘zlarini tanlash va ishlatish ham muallifning individual uslubini shakllantiruvchi omillardan biridir. Har bir yozuvchining vaqtning tasvirlash, temporal birliklarni tanlashdagi o‘ziga xos yondashuvi mavjud.

Masalan, Abdulla Qodiriy ko‘pincha umumlashtirilgan, aniq chegaralanmagan temporal birliklardan foydalanadi: “bir kuni”, “o‘sha zamonlarda”, “bir paytlar”. Bu uslub tarixiy xronikaga o‘xshaydi, epik kayfiyat yaratadi va voqealarga keng miqyosli, umumbashariy ahamiyat beradi.

Aksincha, Charles Dickens ko‘proq aniq, kontrast yaratuvchi temporal birliklardan foydalanadi. Masalan, uning “A Tale of Two Cities” asarining mashhur boshlanishi:

“It was the best of times, it was the worst of times...”

Bu yerda aniq davr ko‘rsatilmasa ham, kontrast yaratiladi va vaqt ikki qarama-qarshi nuqtada taqdim etiladi. Demak, temporal deysisni tanlash va ishlatish muallif uslubining muhim ko‘rsatkichlaridan biridir va taniqli yozuvchilarni bir-biridan farqlashda muhim rol o‘ynaydi.

Diskursda koherensiya, ya‘ni matn qismlarining mantiqiy bog‘liqligi va izchilligi juda muhim ahamiyatga ega. Temporal birliklar matn qismlarini bir-biriga bog‘laydi va voqealarning mantiqiy tartibini yaratadi.

Oddiy misol: “Avval u keldi. Keyin boshqalar ham yig‘ildi. Oxirida muallif so‘z oldi”. Bu gapdagi “avval”, “keyin”, “oxirida” so‘zlari voqealarning ketma-ketligini tashkil qiladi. Agar bu so‘zlar bo‘lmasa, matn parchalanadi va o‘quvchi kim oldin, kim keyin kelganini aniq bilmaydi.

Ingliz tilida ham xuddi shunday prinsip ishlaydi: *“First, she hesitated. Then she decided. Finally, she spoke.”* Bu yerda *First – Then – Finally* ketma-ketligi diskursiv zanjirni yaratadi va o‘quvchi voqealarning mantiqiy rivojlanishini tushunadi.

Ba‘zi badiiy asarlarda vaqt to‘g‘ri chiziqli emas, balki muallif oldinga va orqaga sakraydi. Ingliz tilida bu texnikalar *flashback* (retrospeksiya) va *flash-forward* (prospeksiya) deb ataladi. Bu murakkab narrativ strukturani yaratishda temporal deysis muhim vosita hisoblanadi.

Retrospeksiya misolida vaqt o‘tmishga qaytadi: “U hozir o‘sha kuni eslab qoldi. O‘sha kuni hamma narsa boshlangan edi”. Bu yerda “hozir” — hozirgi narrativ nuqta, “o‘sha kuni” — o‘tmishga sakrash. Temporal birliklar ikki vaqt qatlamini bog‘laydi va o‘quvchini vaqt bo‘ylab harakatlantiradi. Prospeksiya misolida esa vaqt kelajakka yo‘naladi: “U bu haqiqatni keyinroq tushunadi”. Bu yerda “keyinroq” so‘zi kelajakka ishora qiladi va o‘quvchida kutish hissini yaratadi. Ba‘zan muallif temporal birliklar orqali o‘quvchiga to‘g‘ridan-to‘g‘ri murojaat qiladi va uni matn ichiga faol tarzda jalb qiladi. Masalan: “Endi tasavvur qiling...” yoki ingliz tilida *“Now imagine this scene...”* Bu yerda muallif o‘quvchini passiv tinglovchi emas, balki faol ishtirokchi sifatida jalb qiladi va uning diqqatini bevosita boshqaradi. Bu usul diskursiv strategiya hisoblanadi va o‘quvchi bilan muallif o‘rtasidagi to‘siqni bartaraf etadi.

Badiiy matnning eng muhim xususiyatlaridan biri shundan iboratki, bitta so‘z bir vaqtning o‘zida bir necha vazifani bajarishi mumkin. Temporal birliklar nafaqat vaqtning ko‘rsatadi, balki matn ritmini yaratadi, emotsional ta‘sir ko‘rsatadi va diskursni tashkil qiladi.

Konkret misol tahlili: “Endi hammasi tugadi”. Bu juda qisqa gapda “endi” so‘zi quyidagi vazifalarni bir vaqtning o‘zida bajaradi:

- **semantik vazifa:** hozirgi momentni ko'rsatadi;
- **stilistik vazifa:** dramatik yakun, psixologik keskinlik yaratadi;
- **diskursiv vazifa:** voqealar ketma-ketligining tugash nuqtasini bildiradi;
- **emotsional vazifa:** umidsizlik, yakunlanish, yo'qotish hissini uyg'otadi.

Demak, temporal deysis ko'p qatlamli, ko'p funksiyali vositadir va uning qanchalik ko'p vazifani bir vaqtda bajarishi matnning qanchalik chuqur va badiiy jihatdan boy ekanini ko'rsatadi.

Amalga oshirilgan tahlil jarayonida quyidagi muhim natijalar olindi.

Birinchidan, zamoniyl deysis badiiy matnda oddiy grammatik birlik yoki vaqt ko'rsatkichi emas, balki murakkab stilistik va diskursiv strategiya sifatida ishlaydi. Bu birliklar matnning ko'p qatlamli ma'nosini yaratishda muhim rol o'ynaydi.

Ikkinchidan, temporal birliklar matn ritmini va sur'atini boshqaradi. Ular voqealarni tezlashtirishi, sekinlashtirishi, keskinlashtirishi yoki yumshatishi mumkin va bu orqali o'quvchining matnni idrok qilish jarayoniga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Uchinchidan, zamoniyl deysis qahramon psixologiyasini ochishda muhim vosita hisoblanadi. "Endi", "hozir", "o'sha payt" kabi so'zlar qahramonning ichki holatini, his-tuyg'usini, qarorini, psixologik o'zgarishlarini ifodalaydi.

To'rtinchidan, temporal deysis matn koherensiyasini ta'minlaydi. "Avval", "keyin", "oxirida" kabi birliklar matnni mantiqiy zanjirga aylantiradi va voqealar oqimini tartibga soladi.

Beshinchidan, temporal birliklar muallifning individual uslubini yaratishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi. Har bir yozuvchining vaqtni tanlash va tasvirlash uslubi mavjud va bu uslub asarning umumiy badiiy qiyofasini belgilaydi.

Oltinchidan, zamoniyl deysis o'quvchi idrokini boshqaradi. Temporal birliklar orqali muallif o'quvchini voqealar ichiga kiritadi, vaqt qatlamlari orasida harakatlantiradi va uning emotsional javobini shakllantirishga ta'sir ko'rsatadi.

Mazkur tadqiqot jarayonida bir qarashda oddiy ko'rinadigan so'zlar — "hozir", "kecha", "endi", "o'sha payt" — ustida to'xtalib, ularning badiiy asarlardagi murakkab va ko'p qirrali vazifalari tahlil qilindi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, bu so'zlar badiiy asarning muhim tarkibiy qismi bo'lib, ular matnning strukturaviy va semantik yaxlitligini ta'minlaydi. Temporal birliklar matnning ko'zga ko'rinmas, ammo mustahkam strukturaviy asosiga o'xshaydi. Ular bevosita sezilmaydi, ammo ularning yo'qligi matnning tartibsizlanishi, emotsional ta'sirning zaiflashishi va o'quvchi idrokining qiyinlashishiga olib keladi. Ular voqealarni tartibga soladi, matn sur'atini boshqaradi, qahramonlarning ichki dunyosini ochadi va o'quvchiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Mualliflar temporal birliklarni tasodifan emas, balki ongli ravishda tanlaydilar. Har bir "hozir", har bir "endi", har bir "o'sha payt" — bu estetik va badiiy tanlovdir. Va bu tanlov asarning umumiy badiiy ta'sirini, uslubini, emotsional kuchini belgilaydi. Shu sababli temporal deysisni nafaqat grammatika yoki semantika doirasida, balki stilistika va diskurs doirasida o'rganish zarurligini ta'kidlash lozim. Chunki bu birliklar badiiylikning muhim vositasi bo'lib, ular asarning ichki mexanizmini tashkil qiladi. Kelajakda bu mavzuni yanada chuqurroq o'rganish mumkin. Masalan, turli janrlarda — she'riyat, hikoya, roman janrlarida — temporal deysisning qanday turlicha ishlashini taqqoslash yoki zamonaviy va klassik adabiyotda vaqt tasvirining qanday o'zgarib borishini o'rganish ilmiy jihatdan qiziqarli va amaliy jihatdan foydali bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Levinson S. C. Pragmatics. – Cambridge: Cambridge University Press, 1983. – 420 p.
2. Safarov Sh. Pragmatika. – Toshkent: O'zbekiston milliy ensiklopediyasi, 2008. – 318 b.
3. Mahmudov N., Nurmonov A. Tilshunoslik nazariyasi. – Toshkent: Sharq, 2010. – 464 b.
4. Short M. Exploring the language of poems, plays and prose. – London: Longman, 1996. – 412 p.
5. Nomozova N. T. Ingliz va o'zbek badiiy asarlarida zamon deysisining namoyon bo'lishi // Ilm sarchashmalari. – 2026. – № 1.